

Les

Bedankt voor het downloaden van dit artikel.
De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

nt2@uitgeverijboom.nl
redactie@tijdschriftles.nl

Kaatje Dalderop
Elwine Halewijn

Zelfstandig leren leren

Wat ervaren de leerders?

Is het mogelijk om volwassenenonderwijs zo in te richten dat deelnemers niet alleen hun vaardigheden verbeteren, maar ook leren hoe ze die vaardigheden zelf op peil kunnen houden en liefst nog kunnen uitbreiden, ook na afloop van de cursus? Zouden we de focus niet moeten verleggen van het leren van taal en andere basisvaardigheden naar het zelfstandig, autonoom, leren leren?

Deze vraag vormde het startpunt van het Europese project ALL-SR (Autonomous Literacy Learners, Sustainable Results, 2014-2016).¹ In dit artikel vindt u een verslag van de onderzoekers in Nederland.

Veel docenten in het volwassenenonderwijs herkennen het verschijnsel: een deelnemer komt naar een cursus, gaat vooruit en verlaat na een tijd tevreden het traject. Maar na een poos klopt dezelfde deelnemer opnieuw aan de deur, omdat er een nieuwe hobbel moet worden genomen, een nieuwe leerwens is opgedoken, of - helaas - omdat de leerder veel van het geleerde inmiddels weer is vergeten.

In 2016 kregen we de kans om het concept autonoom leren verder uit te diepen in het project **DOEN?!**, dat staat voor **Digitale Overheid, En Nu?!** Het project wordt gefinancierd vanuit het programma **Tel mee met Taal** en loopt tot de zomer van 2018. In dit project richten we ons opnieuw op zelfstandig leren leren, nu specifiek op laaggeletterde leerders die hun digitale vaardigheden willen verbeteren om beter om te kunnen gaan met de digitale overheid. Twee formele aanbieders van volwasseneneducatie doen mee (ROC Nijmegen en ROC Rijn IJssel) en twee non-formele partners (het Huis voor Taal in Lelystad en STEP in Nijmegen). In pilots wordt de aanpak getest en doorontwikkeld. De bevindingen moeten leiden tot een aantal 'producten' waar het veld gebruik van kan maken: een beschrijving van de aanpak, trainingsmateriaal en hulpmiddelen voor de leerders.

Het principe van de aanpak

Het principe van de aanpak is als volgt: de leerder formuleert, met ondersteuning van de coach, een leerdoel. Dat kan een klein en specifiek doel zijn, bijvoorbeeld: een account aanmaken bij een uitzendbureau, mijn zus bellen via **Skype**. Het kan ook wat groter of globaler zijn, zoals bijvoorbeeld leren e-mailen of leren omgaan met **MijnOverheid.nl**.

In een coachgesprek wordt het doel opgedeeld in kleinere stappen of wordt uit grotere doelen een kleiner en haalbaar 'leerproject' geformuleerd. Leerder en coach bespreken mogelijke acties om aan het leerdoel te werken. De leerder gaat vervolgens zelfstandig aan de slag door te proberen en oplossingen te vinden wanneer hij vastloopt. In een volgend coachgesprek wordt geëvalueerd, worden knelpunten of obstakels besproken en wordt een vervolgstap bepaald. Op enig moment stelt de leerder samen met de coach vast dat het doel is bereikt, waarna de cyclus opnieuw start met een nieuw leerproject.

Ervaringen uit de pilot bij ROC Nijmegen

De Nijmeegse groep bestond uit twaalf leerders, elf Nt1-leerders en één zogenaamde Nt-anderhalf leerder. Zij bekeken in de eerste bijeenkomst aan de hand van een checklist welke digitale vaardigheden zij al hadden en wat hun individuele leerwensen waren. De vaardigheden op de checklist verschilden in complexiteit, van **WhatsApp** gebruiken en pinnen tot omgaan met **DigiD**.

De volgende bijeenkomsten begonnen met terugkijken op de afgelopen week: wat hadden de leerders thuis gedaan in de digitale wereld en met welk resultaat? Dit gebeurde aanvankelijk plenair, maar later ook in kleinere subgroepen. De leerders gebruikten daarbij een **Weekplan**, waarin met een aantal eenvoudige vragen het denken over het leerproces wordt gestimuleerd (Vooruit- en terugkijken naar het leren thuis en in de les). De deelnemers bespraken dan met elkaar hun voortgang en de obstakels. Daarna werd een (individuele) leeractiviteit geformuleerd voor tijdens de bijeenkomst. Soms wilden leerders oefenen met mailen of appen en gingen ze samen aan de slag. Vaak gingen ze iets proberen dat 'in het echte leven' om aandacht vroeg, zoals vacatures zoeken op internet of iets bestellen via een website. Soms ontdekte een leerder iets dat andere leerders ook weer inspireerde, zoals hoe je vrienden toevoegt op **Facebook** of wat je allemaal kunt zien op **YouTube**.

In een korte plenaire activiteit bracht de coach een aspect van de digitale overheid onder de aandacht, bijvoorbeeld online een afspraak met de gemeente maken. Ook kwam het wel eens voor dat op verzoek van leerders een ander type website werd geïntroduceerd, bijvoorbeeld de site van OV-reisinformatie.

Het principe is: de leerder formuleert, met ondersteuning van de coach, een leerdoel

De rest van de bijeenkomst werkten leerders individueel, of afhankelijk van de leerdoelen in tweetallen aan hun leerprojecten, waarbij ze individueel werden gecoacht. De bijeenkomst werd afgesloten met opnieuw een reflectiemoment met behulp van het **Weekplan**. Op dat moment noteerden ze ook welke activiteiten ze thuis zouden ondernemen.

Bevindingen van leerders en coach

Deze groep werd al snel een hechte groep: leerders gaven aan zich veilig te voelen in de groep ('Hier kun je zeggen dat je het niet kunt') en gaven elkaar tips: waar kun je hulp krijgen bij het invullen van je belastingformulier, waar koop je goedkope inkt voor je printer. Ze gebruikten elkaar ook als maatje bij het oefenen met e-mail en **WhatsApp**. Toen een van de leerders een reis maakte naar haar land van herkomst, hield zij contact met de groep via de mail.

In de praktijk werken we in het volwassenenonderwijs meestal niet met een individuele leerder maar met een groep. Waar dat in aanvang een uitdaging leek, leer-

den we tijdens het project **DOEN?!** de meerwaarde van het leren in een groep kennen en benutten, ook binnen een coachende aanpak.

Het werken met het **Weekplan** bleek voor leerders geen sinecure: hoewel alle leerders in deze groep in enige mate konden schrijven, is schrijven voor laaggeletterden zelden een hobby. Ook riep de vraag 'Wat ging goed, waar ben je trots op?' bij sommige leerders weerstand op. Want mag je trots zijn op iets, dat anderen al lang kunnen? Deze momenten zijn cruciaal in de begeleiding van deze leerders: ja, daar mag je ontzettend trots op zijn, want je hebt daarvoor enorme hobbels genomen! Niet alleen de coach, maar ook de groepsleden boden elkaar steun en bevestiging in dit proces. En een van de leerders schreef zelfs een stukje over het gebruik van het **Weekplan**: ze vertelde dat het haar hielp om te zien hoe ze vooruit ging. Als je allemaal kleine stapjes zet, dan zie je dat niet, maar als je terugkijkt in je Weekplannen dan zie je dat je inmiddels grote stappen hebt gezet.

De plenaire activiteit

Een aspect van de 'Nijmeegse aanpak' dat ons tot nadenken stemde, is de plenaire activiteit. Ging de bijeenkomst hier ineens van vraag- naar aanbodgericht? Paste dat wel bij wat we wilden testen? De coach noemde het belang van samenwerken voor de groepsbinding. Bovendien verzoonde ze de onderwerpen niet zomaar zelf, maar kwamen ze voort uit vragen van de deelnemers. Wat echter de doorslag gaf, zijn de reacties van leerders zelf. Veel laaggeletterden met weinig of geen digitale vaardigheden hebben geen idee wat de digitale wereld te bieden heeft. Dus dat je online een reis kunt plannen, in plaats van op de bonnefooi naar het station te gaan, was voor sommigen een eyeopener en werkte motiverend. Ineens bleek het internet ook leuk te kunnen zijn, bleek je informatie over je hobby's te kunnen vinden op **YouTube** en **Instagram**. Het leek mensen het vertrouwen te geven om bijvoorbeeld toch ook maar eens een mailadres aan te maken, een **DigiD** te activeren en een online betaling te doen. Zonder de plenaire activiteit hadden ze mogelijk die leerdoelen überhaupt niet kunnen benoemen, terwijl ze nu op ideeën gebracht werden door hun groepsgenoten.

Uit de evaluaties met de leerders blijkt, dat alle leerders na deze periode in enige mate thuis toegang tot digitale faciliteiten hebben. Alle leerders hebben stappen gezet als het gaat om omgaan met de computer. Ze realiseren zich ook allemaal dat er nog veel te leren valt. Enkele leerders hebben zich aangemeld voor computerlessen elders. Een leerder vertelt dat hij een abonnement heeft genomen bij een computerwinkel: daar kan hij ondersteuning krijgen.

Stappen gezet

Verder is het voor deze aanpak natuurlijk interessant of leerders ook in leren leren en zelfstandigheid vooruit zijn gegaan. Alle leerders blijken stappen te hebben gezet, vooral als het gaat om zelfvertrouwen. Zo zeggen leerders in de evaluatie: ik ben vrijer geworden, ik durf meer, ik voel me zekerder. Het viel echter vooral op dat de leerders zich allemaal heel bewust lijken te zijn van hun eigen rol in dit leerproces. Er is zoveel aandacht geweest voor het leren buiten de school, het organiseren van hulp (anders dan van de coach) en reflectie op de eigen aanpak, dat hier niemand lijkt te denken dat leren omgaan met de computer alleen kan als de docent helpt.

Alle leerders hebben stappen gezet bij het omgaan met de computer

Leerder Annie vertelt over een wijziging in het betalen van het voorschot voor gas en stroom in haar flat: waar de huurders vroeger een deel van het voorschot via de huur betaalden, was dat nu veranderd. De huur was daardoor verlaagd, maar het voorschot voor energie was niet automatisch verhoogd. Dat moesten de huurders online regelen, maar Annie wist dat de meesten dat niet konden. Ze maakte zich nu zorgen om haar buuren, die bij de jaarafrekening in de problemen zouden komen. 'Kijk, en daarom doe ik mee aan dit interview. Want het is ontzettend belangrijk dat dit doorgaat.'

Kaatje Dalderop
Elwine Halewijn

Kaatje Dalderop werkt als zelfstandig ontwikkelaar en adviseur in het Nt2-veld.

Correspondentie: kdalderop@planet.nl

Elwine Halewijn is Directeur Volwasseneneducatie van het Instituut voor Taalonderzoek en Taalonderwijs Amsterdam (ITTA-UvA BV).

Correspondentie: elwine.halewijn@itta.uva.nl

Noot

1. In drie Europese landen werden pilots uitgevoerd. In coaching werd een veelbelovende begeleidingsstijl gevonden.